

Jauni temati, jauni rīki un inovatīva prakse, ko pieņēmuši sociālie partneri

Kopsavilkums

Ievads

Šā salīdzinošā pētījuma galvenais mērķis bija iegūt informāciju par to, kā sociālo partneru organizācijas Eiropas Savienībā ievieš un izmanto jaunus tematus un inovatīvas pieejas, rīkus un praksi. Galvenā uzmanība pētījumā pievērsta sociālo partneru atbildes pasākumu meklējumiem, reaģējot uz dažādām jaunām problēmām un vajadzībām, kas rodas darba dzīvē. Pētījuma joma aptver sociālo partneru praksi starpnozaru, nozaru un valstu līmenī laikposmā no 2000. līdz 2014. gadam. Pētījuma pamatā ir literatūras apskats par *Eurofound* un citu pētnieku veikto izpēti, un tajā ir izmantota informācija un analīze, ko snieguši *Eurofound* Eiropas korespondentu tīkla dalībnieki ES un Norvēģijā.

Politikas konteksts

Sociālajam dialogam Eiropā joprojām ir nozīme. Trīsdesmit gadus pēc ES līmeņa sociālā dialoga izveides visi dalībnieki ir vienprātis, ka Eiropas sociālā dialoga centieniem ir vajadzīgs jauns impulss. Turklāt ES līmeņa politiskajās debatēs uzsvērts, ka jo īpaši kopš 2008. gada krīzes ir izveidojušās jaunas debātes par sociālo taisnīgumu, demokrātiju, darba kvalitāti un jauniem darba attiecību modeļiem, liekot apšaubīt tradicionālos darba attiecību veidus un sociālā dialoga sistēmas. Tāpēc ir svarīgi noskaidrot, kā sociālie partneri ir reaģējuši uz daudzajiem politiskajiem, juridiskajiem un sociālajiem izaicinājumiem, pētot jaunus tematus un jaunus rīkus un izstrādājot inovatīvu praksi.

Galvenie konstatējumi

Visā Eiropā sociālo partneru organizācijas veic pasākumus, lai risinātu problēmas, ar kurām tās saskaras. Tomēr šo pasākumu nozīmīgums, izstrāde un panākumi joprojām atšķiras, tāpēc tos ir grūti novērtēt.

Jauni un inovatīvi temati ir guvuši ievērību visās dalībvalstīs

Pirmais svarīgais jautājums, kas iztīrāts pētījumā, ir tematu novitātes aspekta norobežošana. Šis jautājums ir aplūkots saskaņā ar katras valsts kontekstu un institucionālo struktūru, ņemot vērā, ka atkarībā no institucionālā fona pastāv ļoti lielas atšķirības starp darba attiecību sistēmām un veidiem, kādos sociālo partneru organizācijas mijiedarbojas.

Pētījumā ir apzināti divi galvenie jaunu tematu veidi:

- jauni temati, raugoties no ES mēroga perspektīvas (piemēram, klimata pārmaiņas);
- temati, kas ir jauni tikai dažās dalībvalstīs (piemēram, dzimumu līdztiesība).

Līdztekus šīm atšķirībām viens no pētījuma svarīgākajiem konstatējumiem ir tas, ka, reaģējot uz jaunām problēmām, sociālie partneri visās ES valstīs savā politiskajā darba kārtībā ir iekļāvuši jaunus tematus un piemērojuši jaunus un inovatīvus risinājumus. Vairākās valstīs sociālie partneri ir bijuši iesaistīti arī organizatorisku pielāgojumu, piemēram, organizāciju apvienošanas un jaunu biedru piesaistes kampaņu, īstenošanā. Starp vecākām un jaunākām dalībvalstīm pastāv ievērojamas atšķirības attiecībā uz to, cik plašam jaunu tematu klāstam sociālie partneri ir pievērsušies, un motivāciju, kas likusi to darīt. Šeit var izdalīt trīs galvenās valstu grupas. Pirmajā grupā ietilpst 11 valstis (kopš 2004. gada ES pievienojušās valstis un Apvienotā Karaliste), kurās valstu sociālie partneri ir pievērsušies galvenokārt ES līmeņa politiskajā darba kārtībā iekļautiem tematiem. Otrās grupas (10 Centrāleiropas, Austrumeiropas un Dienvideiropas valstu) sociālie partneri ir gājuši tālāk par jauno tematu "minimālo katalogu", cenšoties panākt jaunu darba tirgus grupu vai grupu ar zemu atalgojumu vai prasmju līmeni labāku pārklājumu un risinot sociālā nodrošinājuma jautājumus. Trešās grupas (astoņu Ziemeļvalstu un Rietumeiropas valstu)

sociālie partneri, reaģējot uz iekšējiem un ārējiem virzītājspēkiem un problēmām, ir pētījuši visplašāko jaunu tematu klāstu.

Analīze liecina, ka ES līmeņa iniciatīvām un jo īpaši ES līmeņa sociālo partneru nolīgumiem, piemēram, nolīgumiem par darbu uz noteiktu laiku, teledarbu un dzimumu līdztiesību, ir bijusi spēcīga ietekme uz valstu sociālo partneru izvēli, lemjot par jauniem darba kārtībā iekļaujamiem tematiem. Šī ietekme ir bijusi īpaši acīmredzama valstīs, kur sociālā dialoga un sociālo partneru organizatoriskās spējas un politiskā ietekme ir salīdzinoši vāja (piemēram, Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs).

Sociālie partneri arvien vairāk izjūt vajadzību mainīties

Pētījums apstiprina, ka kopš 2008. gada visās dalībvalstīs ievērojami ir palielinājies spiediens uz sociālajiem partneriem, liekot tiem mainīties. Taču šī tendence šķiet izteiktāka Dienvideiropas valstīs un ir īpaši acīmredzama valstīs, kuras visvairāk skārusi 2008. gada krīze.

Pētījumā ir apzināti vairāki pārmaiņu faktori, kas ir kopīgi darba devējiem un arodbiedrībām. Tie ir šādi:

- iekšējas, tostarp organizatoriskas problēmas, piemēram, vajadzība reaģēt uz arvien lielāku darbaspēka un uzņēmumu populācijas daudzveidību;
- ārējas problēmas, piemēram, pārstrukturēšana, bezdarba pieaugums un juridiskas reformas, kas regulē darba attiecības.

Analīze arī rāda, ka sociālajiem partneriem ir kopējas intereses un bažas attiecībā uz vajadzību uzlabot prasmju bāzi un pielāgoties demogrāfiskajām pārmaiņām un pieaugošajai diversifikācijai darba tirgū. Kopējo interešu lokā ir arī sociālā dialoga lomas stabilizēšana un stiprināšana.

Taču pastāv arī būtiskas atšķirības. Laikposmā no 2000. līdz 2014. gadam arodbiedrības ir piedzīvojušas lielāku organizatorisku pārstrukturēšanu nekā darba devēju organizācijas. Sociālo partneru starpā joprojām saglabājas ievērojamas atšķirības attiecībā uz konkrētu jautājumu risināšanu un ar darba dzīvi saistītas politikas piemērošanu.

Ir skaidrs, ka ne visiem sociālajiem partneriem piemīt spēja pielāgoties un pieņemt jaunu praksi. Tas galvenokārt ir saistīts ar sociālo partneru organizatoriskā spēka un konkrēto darba attiecību sistēmu atšķirībām. Pētījumā konstatēts, ka pastāv

polarizācija starp dalībvalstīm, kurās sociālajiem partneriem ir būtiska loma darba dzīves regulēšanā, un dalībvalstīm, kurās sociālajiem partneriem nav nekādas lomas.

Trīs dažādi ietekmes veidi

Jaunās prakses un inovāciju sociālekonomiskās ietekmes novērtēšana ir sarežģīts uzdevums. Šajā pētījumā ir apzināti trīs dažādi ietekmes veidi:

- gandrīz regulatīva ietekme uz darba apstākļiem – galvenokārt Ziemeļeiropas un Rietumeiropas valstīs;
- spēcīga, bet ne tik vispārēja ietekme, – galvenokārt Dienvideiropas valstu grupā;
- nebūtiska ietekme – galvenokārt Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīs.

Pētījumā konstatēts, ka šie trīs ietekmes veidi kopumā pārklājas ar dažādajiem Eiropā pastāvošajiem darba attiecību modeļiem. Spēcīgākā ietekme sasniegta tajās Ziemeļeiropas un Rietumeiropas valstīs, kurās ir tiklab spēcīgas arodbiedrības, kā darba devēju organizācijas.

Secinājumi

Redzams, ka sociālo partneru organizācijas jau izmanto dažas inovatīvas pieejas, cenšoties risināt jaunās vajadzības un pētīt, cik lielu rīcības brīvību tām atstājušas jaunākās darba attiecību sistēmu reformas. Tomēr joprojām ir precīzi jānovērtē šo pieeju apjoms un ietekme, un šajā nolūkā būtu jāizstrādā valsts un nozaru mēroga pasākumi, kas ļautu novērtēt pašreizējos pasākumus un attīstīt citus noderīgus virzienus.

Ir atzīts, ka jāstiprina sociālā dialoga process. Arī šajā gadījumā nozaru vai valsts mērogā izstrādāti pasākumi varētu uzlabot sociālo partneru spēju reaģēt uz jauniem tematiem un izaicinājumiem.

Sociālo partneru un sociālā dialoga inovatīvais spēks un potenciāls sakņojas to autonomijā, tāpēc tā būtu jāatbalsta.

Visbeidzot, papildus nodarbinātības jautājumiem politikas veidotājiem ir jāatbalsta un jāstiprina sociālo partneru un sociālā dialoga loma un iesaiste diskusijās par galvenajām problēmām, ar kurām saskaras Eiropas sabiedrība.

Papildu informācija

Ziņojums *"New topics, new tools and innovative practices adopted by the social partners"* ("Jauni temati, jauni rīki un inovatīva prakse, ko pieņēmuši sociālie partneri") ir pieejams: <http://www.eurofound.europa.eu/publications>

Lai saņemtu plašāku informāciju, sazinieties ar pētniecības vadītāju Isabella Biletta, rakstot uz adresi: ibi@eurofound.europa.eu